

Çağdaş Bir İlmî Rihle Olarak YLSY Programı Cansu Altınok*

 doi.org/10.67764/nukkad.2026.2.425

Sayı: 2 | Ekim 2026

E-ISSN: 3108-8147

Doktora Öğrencisi, Ürdün
Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Hadis
Anabilim Dalı, Amman/Ürdün

E-mail: cansualtinok44@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-7359-7560>
<https://ror.org/05k89ew48>

Makale Türü: Rihle Anlatıları

Geliş Tarihi: 25.06.2026

Kabul Tarihi: 24.09.2026

Yayın Tarihi: 25.10.2026

Değerlendirme: Bu yazı, editör kurulu tarafından incelenmiştir.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Taraması: Yapıldı.
iThenticate / turnitin.com

Etik Bildirim: dergi@nukkadhadis.com
- nukkadhadis.com

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

...

nukkadhadis.com

Öz

Bu yazı, Millî Eğitim Bakanlığı'nın yürüttüğü YLSY programını, klasik ilim geleneğindeki “er-rihle fî talebî'l-ilim” kavramı çerçevesinde okumayı denemektedir. Asıl konu, devlet eliyle yürütülen bu çağdaş öğrenim programıdır; yazarın Ürdün'deki hadis tahsili ise örnek vakadır. Binlerce sayfalık külliyatların, yazma eserlerin ve hocaların dijital ortamda erişilebildiği bir çağda yola çıkmanın anlamı sorgulanır ve rihlenin asıl gayesinin metne ulaşmak değil, yaşayan bir ilim muhitine dâhil olmak olduğu savunulur. YLSY, hukuki zemin, himâye ve mecburi hizmet yapısıyla klasik rihlenin izdüşümü olarak incelenir; programın imkanları, meşakkatleri ve “ilmî turizme” dönüşme riski eleştirel biçimde tartışılır. Böylece bursiyer, klasik muhaddisin yolunu çağdaş araçlarla sürdüren bir ilim yolcusu olarak konumlandırılır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, YLSY, Rihle, Talebül-'ilm, Ürdün.

The YLSY Program as a Contemporary Scholarly Journey (Rihla) Cansu Altınok*

doi.org/10.67764/nukkad.2026.2.425

Issue: 2 | October 2026

E-ISSN: 3108-8147

*PhD Student, The University of Jordan,
Faculty of Theology, Department of
Hadith, Amman/Jordan

E-mail: cansuaitinok44@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-7359-7560>
<https://ror.org/05k89ew48>

Article Type: Scholarly Travels
Narratives

Date Received: 2026-06-25

Date Accepted: 2026-09-24

Date Published: 2026-10-25

Review: This paper has been reviewed
by the editorial board.

Ethical Statement: It is declared that
scientific and ethical principles have
been followed while conducting and
writing this study and that all the
sources used have been properly cited.

Plagiarism checks: Yes. iThenticate /
turnitin.com

Complaints: dergi@nukkadhadis.com -
nukkadhadis.com

Conflicts of Interest: The author(s) has
no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author(s)
acknowledge that they received no
external funding to support this
research.

Copyright & License: Authors
publishing with the journal retain the
copyright to their work licensed under
the CC BY-NC 4.0.

...

nukkadhadis.com

Abstract

This article attempts to read the YLSY program of Turkey's Ministry of National Education through the classical concept of "al-rihla fi talab al-'ilm". Its real subject is this state-run contemporary study program; the author's hadith education in Jordan serves merely as a case study. In an age when thousand-page corpora, manuscripts, and scholars are accessible online, it questions what setting out still means, arguing that the journey's true aim is not reaching the text but becoming part of a living scholarly milieu. YLSY is examined as a counterpart of the classical rihla through its legal basis, patronage, and compulsory-service structure; the program's opportunities, hardships, and risk of devolving into "academic tourism" are critically discussed. The scholarship holder is thus positioned as a seeker of knowledge who continues the classical muhaddith's path by contemporary means.

Keywords: Ḥadīth, YLSY, Rihla, Ṭaleb al-'Ilm, Jordan.

Citation: Altınok, Cansu. "Çağdaş Bir İlmî Rihle Olarak YLSY Programı". *Nukkad Hadis Araştırmaları Dergisi* 2 (Ekim 2026), 130-140.
doi.org/10.67764/nukkad.2026.2.425

برنامج YLSY رحلة علمية معاصرة جانصو الطن اوک*

الملخص

تسعى هذه المقالة إلى قراءة برنامج YLSY (برنامج الابتعاث للدراسات العليا في الخارج) الذي تنفذه وزارة التربية الوطنية التركية، في ضوء مفهوم "الرحلة في طلب العلم" في التقليد العلمي الإسلامي. وموضوعها الأساسي هو هذا البرنامج الدراسي المعاصر الذي تتولاه الدولة، أما دراسة الكاتبة للحديث في الأردن فتمثل حالة تطبيقية. وفي زمنٍ صارت فيه الموسوعات التي تبلغ آلاف الصفحات، والمخطوطات، والشيوخ في متناول الجميع عبر الوسائط الرقمية، تتساءل المقالة عن مغزى الانطلاق في هذه الرحلة، وتذهب إلى أن غاية الرحلة الحقيقية ليست الوصول إلى النص، بل الانخراط في بيئة علمية حيّة. ويُدرّس برنامج YLSY، من خلال أساسه القانوني وبنيتة القائمة على الرعاية والخدمة الإلزامية، بوصفه امتداداً معاصراً للرحلة الكلاسيكية، وتُناقش إمكاناته ومشاقّه وخطر تحوله إلى "سياحة علمية" مناقشة نقدية. وبذلك يُوضَع المبتعث في صورة طالب علمٍ يواصل درب المحدثين الأوائل بوسائل العصر.

الكلمات المفتاحية: الحديث، برنامج YLSY، الرحلة، طلب العلم، الأردن.

doi.org/10.67764/nukkad.2026.2.425

Issue: 2 | October 2026

E-ISSN: 3108-8147

*طالبة دكتوراه، الجامعة الأردنية، كلية الشريعة، عمان / الأردن

E-mail: cansultinok44@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7359-7560>

<https://ror.org/05k89ew48>

نوع المقال: رحلات علمية

تاريخ الاستلام: 2026-06-25

تاريخ القبول: 2026-09-24

تاريخ النشر: 2026-10-25

مراجعة المقالة: تمت مراجعة هذه الكتابة من قبل هيئة التحرير.

بيان أخلاقيات البحث: يُصرح بأنه تم اتباع المبادئ العلمية والأخلاقية أثناء إجراء وكتابة هذه الدراسة، وأن جميع المصادر المستخدمة قد تم الاستشهاد بها بشكل صحيح.

فحص الانتحال: نعم iThenticate / turnitin.com

شكاوى ومقترحات:

dergi@nukkadhadis.com

- nukkadhadis.com

تضارب المصالح: ليس لدى المؤلف (المؤلفين) أي تضارب مصالح للإعلان عنه.

الدعم المالي: يؤكد المؤلف (المؤلفون) أنهم لم يتلقوا تمويلاً خارجياً لدعم هذا البحث.

الحقوق والترخيص: يحتفظ المؤلفون الذين ينشرون في هذه المجلة بحقوق الطبع والنشر لأعمالهم المرخصة بموجب رخصة المشاع الإبداعي نسب المصنف - غير تجاري 4.0 دولي (CC BY-NC 4.0).

...

nukkadhadis.com

الاقتباس: Altınok, Cansu. "Çağdaş Bir İlmî Rihle Olarak YLSY Programı". *Nukkad Hadis Araştırmaları Dergisi* 2 (Ekim 2026), 130-140.
doi.org/10.67764/nukkad.2026.2.425

Giriş

İslâm ilim geleneğinde bilgi, çoğu zaman ayakların tozuyla elde edilmiştir. Sahâbe neslinden itibaren bir hadisi kaynağından bizzat işitebilmek uğruna aylar süren yolculuklara çıkan âlimler, “er-rihle fî talebi’l-hadîs” adıyla anılan müstakil bir geleneğin temellerini atmışlardır. Câbir b. Abdullah’ın (r.a.), kendisinde bulunmayan tek bir hadîsi Abdullah b. Üneys’ten (r.a.) bizzat işitmek için bir aylık mesafedeki Şam’a deve sırtında yolculuk etmesi, bu geleneğin sembolü hâline gelmiş ilk örneklerindendir.¹ Aradan asırlar geçti; deve kervanları yerini tayyarelere, el yazması mecmûalar dijital arşivlere, icâzet meclisleri kimi zaman ekran başındaki çevrimiçi oturumlara bıraktı.

Peki bu köklü dönüşüm, rihleyi tarihin tozlu sayfalarına mı gömdü, yoksa onu yalnızca kılık değiştirmeye mi zorladı? Bu yazı, söz konusu soruyu son derece somut bir vesileyle, Millî Eğitim Bakanlığı’nın YLSY (Yurt Dışı Lisansüstü Öğrenim) bursuyla Ürdün’de hadis tahsil eden bir talebenin tecrübesi üzerinden tartışmayı amaçlamaktadır. İddiamız şudur: Devlet eliyle yürütülen, bürokratik bir çerçeveye oturan ve modern akademinin diliyle konuşan YLSY programı, doğru bir niyet ve usûlle icra edildiğinde, klasik rihlenin çağdaş bir izdüşümü olarak okunmaya elverişlidir. Ne var ki bu okuma, programı yüceltmekten çok, onu rihlenin ölçütleriyle yüzleştiren eleştirel bir muhasebeyi gerektirir.

1. Klasik Gelenekte Rihle

Rihle, sözlük anlamıyla bir yerden bir yere göç etmek, yolculuğa çıkmak demektir. Hadis ıstılahında ise râvînin, hadisi en sahih ve en kestirme yoldan elde etmek maksadıyla şeyhlerin bulunduğu beldelere yaptığı ilmî seyahati ifade eder. Hatîb el-Bağdâdî’nin bu konuya müstakil bir eser tahsis etmesi (er-Rihle fî talebi’l-hadîs), rihlenin hicrî ilk asırlardan itibaren yalnızca bir vasıta değil, başlı başına bir ilim ahlâkı ve usûl ilkesi olarak telakkî edildiğini gösterir.

Klasik rihlenin gayelerinin başında “uluvvü’l-isnâd”, yani Hz. Peygamber’e (s.a.s.) en az râvî ile ulaşan kısa isnadı elde etme arzusu gelir. Isnaddaki her halka, hata ihtimalini artıran bir aralıktır; dolayısıyla âlî isnad, hem rivayetin sıhhatine duyulan güveni pekiştiren hem de râvîye ilmî bir itibar kazandıran bir değerdir. İkinci gaye, şeyhlerle bizzat buluşmak ve ilmi onların huzurunda, sahih tahammül yollarıyla almaktır. Bu, kitaptan tek başına okumakla elde edilemeyen, ancak meclisin

¹ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü’l-İmam Ahmed b. Hanbel*, thk. Şu‘ayb el-Arnâvut (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1421/2001), 25/431 (No. 16042); Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu‘fî el-Buhârî, *el-Edebü’l-Müfred*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâki (Kahire: el-Matba‘atü’s-Selefiyye, 1379/1959), 337 (No. 970).

içinde teneffüs edilebilen bir aktarımdır. Üçüncü olarak rihle, rivayetleri karşılaştırma (mukâbele), illetleri tespit etme ve metni tashih etme imkânı sunar. Nakdû'r-rivâye, büyük ölçüde bu seyyâhlık sayesinde mümkün olmuştur.²

Nihayet rihlenin, çoğu zaman göz ardı edilen bir ahlâkî-mânevî boyutu vardır: Gurbet. Memleketinden, ailesinden ve alıştığı muhitten uzakta, ilim uğruna meşakkate katlanan talebe, bu süreçte yalnızca bilgi değil; sabır, tevazu ve ihlâs da tahsil eder. Selef, ilmin gurbetle, yorgunlukla ve “ayakların tozuyla” elde edildiğini sıklıkla vurgulamıştır. Bu yönüyle rihle, bir bilgi toplama faaliyeti olmanın ötesinde, bir benlik terbiyesi ve “tekvîn-i ‘âlim” (âlimin inşası) sürecidir.

2. Rihlenin Dönüşümü: Dijital Çağda Yolculuğun Anlamı

Modern dönemde rihlenin “öldüğü” iddiası ilk bakışta mâkul görünebilir. Bugün dijital kütüphaneler, milyonlarca sayfalık islâmî ilimler külliyyatını tek bir tıkla erişilebilir kılmaktadır. Dünyanın dört bir yanındaki yazma eser kütüphaneleri koleksiyonlarını taratarak çevrimiçi sunarken, video konferans uygulamaları sayesinde bir talebe, evinden çıkmadan başka bir kıtadaki şeyhten “çevrimiçi icâzet” alabilmektedir. Eğer rihlenin gayesi yalnızca metne ulaşmaksa, bu gaye bugün koltuktan kalkmadan gerçekleştirilebilir.

Ancak bu muhakeme, rihlenin “ârızî” olanı ile “zâtî” olanını birbirine karıştırmaktadır. Metne fiziksel erişim, rihlenin sebeplerinden yalnızca biriydi ve belki de en kolay ikame edilebilenidir. Buna karşılık rihlenin özünü oluşturan unsurlar –şeyhin huzurunda diz çökmek, takrîrinin bizzat tashih edilmesi, bir meclisin edebini ve havasını teneffüs etmek, yaşayan bir isnad zincirine fiilen eklemlenmek ve gurbetin terbiye edici tecrübesinden geçmek– dijital ortama olduğu gibi aktarılamaz. Bir hocanın, talebesinin yüzündeki anlamama ifadesini görüp izâhını tekrar etmesi, bir meclisteki âdâbı müşahade yoluyla içselleştirmek ya da bir beldenin ilmî ananesine bütün hisleriyle dâhil olmak; bunların hiçbirisi ekranın iki boyutuna sığmaz.

Dolayısıyla rihle ölmemiş, dönüşmüştür. Artık onun asıl gerekçesi “ulaşılamayan metin” değil, “aktarılamayan tecrübe”dir. Çağdaş bir rihle, kitapların peşinden değil, kitapların arkasındaki yaşayan ilmî muhitin, dilin ve insanın peşinden gidilen bir yolculuktur. İşte tam da bu noktada, bir devlet bursu programı olan YLSY rihle geleneğiyle kesişmektedir.

² Rihle için bkz. Îsâ ez-Zeytûnî, *er-Rihle ve eşeruhâ fi'l-ḥadîs ve 'ulûmih* (Tunus: Zeytûne Üniversitesi, Doktora Tezi, 1988).

3. YLSY: Devlet Eliyle Kurumsallaşmış Bir Rihle mi?

YLSY programının hukukî dayanağı, 1929 tarihli ve 1416 sayılı “Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun”dur.³ Bu ismin bizatihi kendisi mânidârdır: “Ecnebi memleketlere gönderilen talebe.” Türkçedeki “talebe” kelimesi, Arapça ط-ل-ب kökünden gelir ve “taleb” (istemek, peşinden gitmek) ile aynı köke dayanır. “Talebü’l-ilm” (ilmin peşine düşmek) ile “talebe” (ilim isteyen) arasındaki bu etimolojik bağ, programın kuruluş felsefesiyle rihle geleneği arasındaki örtüşmeyi neredeyse kendiliğinden ele verir: İlim isteyen kişi, istediği ilmin bulunduğu yere gider.

Programın işleyişindeki bazı unsurlar, bu örtüşmeyi derinleştirir. Birincisi, devletin ilim yolcusunu himâye etmesidir. Tarih boyunca rihle, zaman zaman bir hâminin desteğiyle mümkün olmuştur; talebenin yol, konaklama ve geçim masraflarını üstlenen bu himâye geleneği, bugün devletin bursiyerine sağladığı destekle aynı işlevi görür. Üstelik bu himâye talebeyi yalnızca maddî kaygılardan değil, ilmî mesaisini bölecek idarî yüklerden de azat eder. Yurt içinde görev yapan bir akademisyenin tedris ve idare sorumluluklarıyla bölünen vakti, bursiyerde bütünüyle tahsile hasredilir. Bu da klasik dönemde vakıf ve hâmin desteğinin talebeyi maîşet derdinden kurtarıp kendini tamamen talebül-ilme vermesini sağlayan işlevin çağdaş bir tezahürüdür.

İkincisi ve belki de en çarpıcı paralellik, mecburi hizmet yükümlülüğüdür. YLSY bursiyeri, yurt dışında geçirdiği sürenin iki katı kadar müddetle ülkesine ve adına gönderildiği kuruma hizmet etmekle yükümlüdür. Bu yükümlülük, klasik rihlenin temel mantığının bürokratik bir dille yeniden ifadesinden başka bir şey değildir: Rihle hiçbir zaman kendinde bir gaye olmamış; âlim, topladığı ilmi taşıyıp öğretmek, eser telif etmek ve sonraki nesle aktarmak üzere yola çıkmıştır. “Gitmek” ancak “dönmek” ile anlam kazanır. Dahası, bu bağın hukukî olarak bağlayıcı kılınması –kefâlet ve tazminat şartlarıyla yarı yolda dönüşü güçleştirmesi– talebeyi yolun ortasında bırakıp geri dönmekten alıkoyan bir azim ve sabır mekanizmasına dönüşür. Tıpkı gurbetin meşakkatinin klasik rahhâleyi çelikleştirmesi gibi. Üçüncüsü, programın açıkça beyan edilen gayesidir: Ülkenin ihtiyaç duyduğu nitelikli ilmî insan kaynağını yetiştirmek. Bu da rihlenin ümmete ve topluma dönük olmasıyla aynı çizgidedir. Hatta programın dönüşte bursiyeri doğrudan bir öğretim üyeliği kadrosuyla tedris ve neşir mevkiine yerleştirmesi –yurt dışında geçirilen sürenin memuriyetten sayılıp derece terfiine esas olması gibi idarî teşviklerle birlikte– rihlenin tahdîs gayesini kurumsal bir teminata bağlar.

³ YLSY programının detayları için bkz. https://yyegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_11/12153015_146libursiyerelkitabı.pdf

Elbette bu paralellikleri abartmamak gerekir. YLSY, seküler bir hukukî çerçeveye oturan, kontenjan, ALES puanı, tercih tablosu ve tazminat hükümleri gibi bürokratik aygıtlarla işleyen modern bir programdır⁴ ve klasik rihlenin gönüllü, organik, çoğu zaman tamamen ferdi karakterinden bu yönüyle ayrılır. Ne var ki kurumun “ruhu” ile “kalıbı”nı ayırmak gerekir. Kalıp modern ve bürokratiktir; fakat bursiyer doğru niyetle hareket ettiğinde bu “kalıp”ın içine klasik rihlenin “ruhu”nu üfleme mümkündür.

Ayrıca, bir YLSY bursiyerinin çağdaş rihlesi, eğitim gördüğü ülkeyle sınırlı kalmak zorunda değildir. Halihazırda yurt dışında tecrübe kazanmış talebe, oradan başka ilim beldelerine ikincil rihleler düzenleyebilir. Nitekim bu satırların yazarı, Ürdün’deki tahsili sırasında Mısır’a ve Özbekistan’a ilmî yolculuklar yapmıştır. Bu iki durağın sembolik değeri küçümsenemez: Kahire, el-Ezher’in ve Dârü’l-Kütüb’ün barındırdığı asırlık hadis ve yazma eser geleneğinin merkezlerinden biriyken; Özbekistan ise, İmâm Buhârî’nin, Tirmizî’nin ve Dârimî’nin yetiştiği, hadis ilminin tarihi yurdu.

Bu ikincil rihleleri YLSY bursiyerine mümkün kılan bazı kolaylaştırıcı şartlar vardır. Bir yandan tahsil boyunca edinilen Arapça melekesi gidilen her yeni beldenin ilmî meclislerine girişin anahtarıdır. Dil bilmeyen bir yolcu için seyahat turistik bir gezintiden öteye geçmezken, dile vâkıf bir talebe için aynı yolculuk bir ilim ve kültür alışverişine dönüşür. Öte yandan, bursun döviz cinsinden ödenmesi ve zaten yurt dışında bulunmanın kazandırdığı özgüven, talebenin coğrafî hareket kabiliyetini hissedilir biçimde artırır. Rihlenin önündeki en büyük engellerden olan yol ve mâişet meşakkati, bursiyer için büyük ölçüde aşılmış, bu da ona imrenilecek bir hareket serbestisi sunmuştur.

4. Ürdün: Çağdaş Bir Rihle Durağı

Bir rihlenin durağını anlamlı kılan şey, o beldenin yaşayan ilmî birikimidir. Ürdün, hadis özelinde böyle bir durak olmaya birkaç bakımdan elverişlidir. Evvelâ, Ürdün dilin kaynağıdır. İslâmî ilimler ileri düzeyde Arapça yetkinliği gerektirir; klasik literatürü ana dilinden okuyamayan bir talebenin bu sahada derinleşmesi güçtür. Arap dünyasında geçirilen yıllar talebeye yalnızca akademik Arapçayı değil, klasik metinlerin teneffüs edildiği canlı bir dil muhitini kazandırır. Ayrıca bursiyerler

⁴ Programa seçim; ALES puanı, sözlü mülakat ve lisans mezuniyet notunun ağırlıklı ortalamasıyla yapılmaktadır (uygulamada sırasıyla %40-%40-%20). Mülakatta adaylardan başvurdıkları alanın hem klasik hem güncel tartışmalarına vukufiyet, kendini ifade kabiliyeti beklenir. Bu yönüyle programın giriş kapısı dahi, gelenek ile günceli telif edebilen bir donanımı öngörmektedir. Eşik puanları, kontenjanlar ve açılan alanlar yıllara göre değişmektedir.

lisansüstü eğitime başlamadan önce Amman'daki Qasid Dil Enstitüsü'nde klasik ve modern Arapça olmak üzere yoğun bir hazırlık döneminden geçer. Kısacası dil, sözlükten öğrenilen değil, yaşanarak edinilen bir meleke olur. İkincisi, Ürdün hem yaşayan geleneksel hadis halkalarının hem de modern akademik kurumların bir arada bulunduğu bir yerdir. Bir yanda muhakkik âlimlerin yetiştiği bir gelenek; öte yanda modern usûllerle hadis tedrisatı yapan akademik kurumlar. Üçüncüsü, Ürdün Bilâdü's-Şâm hadis mirasının çağdaş bir uzantısı konumundadır. Yirminci yüzyılın en velûd hadîs muhakkiklerinden Şuayb el-Arnaût ve Nâsırüddin el-Elbânî'nin uzun yıllar Amman'da yaşayıp eser vermiş olması, bu coğrafyada tahkik geleneğinin göstergesidir.

Klasik kaynaklar, ilmin ancak meşakkatle elde edildiğini ısrarla vurgular. Yahyâ b. Ebû Kesîr'e nispet edilen "İlim, bedeninin rahatıyla elde edilmez"⁵ sözü bu anlayışın özlü bir ifadesidir. Klasik rahhâlenin meşakkati çoğunlukla bedenîydi: Açlık, yol tehlikesi, bitkinlik. Çağdaş bursiyerin meşakkati ise büyük ölçüde yer değiştirmiş, bedenî olandan psikolojik ve idarî olana kaymıştır. Ne var ki bu meşakkatin terbiye edici işlevi değişmemiştir. Rihleyi rihle yapan imtihan, bugün başka bir kılıkta da olsa varlığını sürdürür. Ürdün özelinde bu imtihanın birkaç belirgin veçhesi vardır.

Birincisi, tahsilin kendisinden kaynaklanan yoğun akademik yüküdür. Yüksek lisansta bir buçuk, doktorada iki yıl süren ders dönemi boyunca öğrenci, her dersin vize ve final imtihanına girmenin yanında her ders için müstakil bir makale yazmakla yükümlüdür. Dinlenmeye ya da tek bir konuya sükûnetle yoğunlaşmaya çok az alan bırakan bu sürekli ve eşzamanlı tempo, talebenin sabrını ve dayanıklılığını başlı başına bir imtihana tâbi tutar.

İkincisi ve psikolojik olarak belki en yıpratıcı olanı, tez sürecinin işleyiş biçimidir. Öğrenci, tez konusunu kendisi belirlemek ve bölümdeki hocaların onayını tek tek almak durumundadır. Üstelik bu sürecin tamamı, danışman atanmadan önce talebenin kendi başına yürüttüğü bir mücadeledir. Türkiye'de tezin bir danışman nezâretinde şekillendiği düşünüldüğünde, bu yapı bursiyeri sürecin en kritik aşamasında bir rehberden mahrum bırakır.

Üçüncüsü, hem gönderen kurum (MEB) hem de Ürdün'deki üniversite cihetinden işleyen çift katmanlı bir bürokrasidir. Çoğu zaman birbirinden habersiz işleyen iki ayrı idarî sistemin gereklerini aynı anda yerine getirmek, talebenin zihnî mesaisinin azımsanmayacak bir kısmını ilmî olandan idarî olana kaydırır. Bu, klasik rihlede pek karşılığı olmayan bütünüyle moderniteye has bir meşakkat türüdür.

⁵ Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslim, *el-Câmi 'u's-şahîh*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâki (Kahire: Matba'atü 'îsâ el-Bâbî el-Halebi, 1374-75/1955-56), "Mesâcid", 175.

Dördüncüsü ve ilmî açıdan en derin olanı, iki farklı hadis anlayışı arasındaki gerilimdir. Türkiye'deki hadis akademisinde ağırlık merkezi büyük ölçüde sünnetin anlaşılması ve yorumlanması iken; Ürdün'deki gelenek, klasik sened araştırmaları, ricâl ve tashih ekseninde ilerler. Bu farklılık bir yönüyle eşsiz bir fırsattır: İki eğilimi şahsında birleştirebilen Türk öğrenci, hadisi hem sened hem mânâ yönünden kuşatan bütüncül bir donanım kazanabilir. Ne var ki aynı farklılık, pratikte ciddi bir sürtünme de doğurur. Özellikle tez konusunun seçimi ve onun Ürdün'de kabul ettirilmesi aşamasında. Sözgelimi oryantalizmin yahut Şîa'nın hadis anlayışının çalışılması istendiğinde, konunun daha baştan eleştirel –yer yer savunmacı– bir bakışla ele alınması beklenir, bu da araştırmacının yöntemsel hareket alanını sınırlandırabilir. Bursiyerin asıl imtihanı, bu iki gelenek arasında savrulmadan her birinin imkânlarını eleştirel bir şuurla telif edebilmektir.

Beşincisi, çağdaş rihlenin de tıpkı klasik rihle gibi, beşerî irâdenin ötesindeki olağanüstü hâllere açık oluşudur. Rihle tarihinin sayfaları; tâûn salgınları, savaşlar ve fitneler yüzünden yarıda kalan yahut yıllarca uzayan yolculuklarla ve yok olan kitaplarla doludur. İlim yolcusu çoğu zaman gideceği yere değil, yolun kendisine teslim olmak zorunda kalmıştır. Bu satırların yazarının Ürdün'de bulunduğu süre de benzer imtihanlardan azâde değildi. Orta Doğu'da patlak veren savaşlar ve Covid-19 pandemisi gibi gelişmeler, bursiyerleri çoğu zaman memleketlerinden uzakta, âdeta mahsur bıraktı. Kimi öğrenciler ülkelerine dönemeyip Ürdün'de kapanırken, Türkiye'de bulunup da Ürdün'e geçemeyen kimi bursiyerlerin eğitimi sekteye uğradı. Bu tür kesintiler, talebenin yalnızca akademik takvimini değil ruhî dünyasını da sınayan, sabrı, tevekkülü ve belirsizliğe tahammülü bir kez daha ilim yolculuğunun ayrılmaz parçası kılan imtihanlardır.

Altıncısı Arapça gibi zorlu bir dilde ilmî üretim yapma mecburiyetidir. Ürdün'deki akademik ortamda yabancı öğrenci ile Arap öğrenci arasında bir ayrım gözetilmez. Herkesten aynı seviyede bir performans, aynı yetkinlikte yazılı ve sözlü üretim beklenir. Ana dilinde dahi akademik yazı zahmetli bir uğraşken, bunu sonradan edinilen bir dilde ve o dilin ehline mahsus ölçülerle yapmak, talebenin üzerindeki yükü kat kat artırır. Ne var ki bu imtihanın da kadim ve şerefli bir geçmişi vardır: Ulemânın birçoğu Arap olmadıkları hâlde Arapçaya vukufiyetleriyle bu ilme hizmet etmiş “acem” âlimlerdir.

Son olarak olarak şunu eklemek yerinde olacaktır. Rihleyi çağdaş bir burs programında yeniden canlandırmak, kendiliğinden gerçekleşen bir şey değildir. Rihlenin “ilmî turizme” dönüşmesi gibi bir riskle malûldür. Yurt dışında geçirilen yıllar, eğer bir diploma toplama, bir unvan elde etme veya bir özgeçmiş satırı kazanma faaliyetine indirgenirse ortada rihlenin kabuğu kalır ama özü kaybolur. Peki bir bursu hakikî bir rihleye dönüştüren nedir? Kanaatimizce dört şart belirleyicidir: 1. Niyet

(programı bir kariyer aracı değil, bir ilim ve hizmet yolculuğu olarak kurmak); 2. Edeb ve amel (ilmi yalnızca bir veri yığını olarak değil, bir ahlâk ve terbiye geleneği olarak almak ve uygulamak); 3. Likâ (yaşayan âlimlerden istifade etmek); 4. Avdet niyeti (öğrenileni taşıyıp aktarma gayesini baştan içe sindirmek). Bu dört şart sağlandığında, ALES puanıyla başlayan bürokratik bir süreç, Câbir b. Abdullah'ın yolculuğuyla aynı ırmağa karışır.

Sonuç

Klasik muhaddisin deve sırtında kat ettiği yol ile çağdaş bursiyerin uçak biletiyle kat ettiği yol arasındaki mesafe, sanıldığı kadar uzak değildir. Rihleyi rihle yapan şey, hiçbir zaman kat edilen kilometre olmamıştır. Aksine, o yolculuğun talebede meydana getirdiği dönüşüm ve sonunda ümmete döndürdüğü ilimdir. Bu ölçüye vurulduğunda YLSY, kendiliğinden bir rihle değildir fakat hakikî bir rihleye dönüş-türülmeye son derece müsaittir.

1416 sayılı kanunun bir asır önce “ecnebi memleketlere gönderilen talebe”den beklediği şey ile, Hatîb el-Bağdâdî'nin asırlar önce “talebü'l-hadîs” için yola çıkanlardan beklediği şey, nihayetinde aynı kapıya çıkar: Gitmek, öğrenmek, uygulamak ve dönüp aktarmak. Bugün yurt dışında ilim tahsil eden bir bursiyer, bu uzun zincirin son halkalarından biri olduğunun farkında olduğu sürece modern bir araçla klasik bir yolculuğu sürdürüyor demektir. Zira ilmin tükendiği yerde umrânın da gerilediği, İslâm coğrafyasının bugünkü hâlinin acı bir şahididir. Bu sebeple ilim yolculuğu, ferdî bir kemâl arayışı olduğu kadar ümmetin dertlerine talip olmanın da bir yoludur. Ve belki de rihlenin çağımıza en büyük hatırlatması şudur: İlim hâlâ ayakların tozuyla, gurbetin meşakkatiyle ve bir hocanın huzurunda eğilen başın edebiyi elde edilir. Vasıtalar değişse de yolun kendisi bâkîdir.

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *Müsnedü'l-İmam Ahmed b. Hanbel*. thk. Şu'ayb el-Arnâvut. 50 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1. Basım, 1421/2001.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-. *el-Edebü'l-Müfred*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâki. 1 Cilt. Kahire: el-Matba'atü's-Selefiyye, 2. Basım, 1379/1959.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmi 'u's-şahîh*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâki. 5 Cilt. Kahire: Matba'atü 'îsâ el-Bâbî el-Halebi, 1374-75/1955-56.
- Zeytûnî, Îsâ ez-. *er-Rihle ve eşeruhâ fi'l-ḥadîṣ ve 'ulûmih*. Tunus: Zeytûne Üniversitesi, Doktora Tezi, 1988.